

Kold kaffe

– Om behovet for kritisk, historisk selvrefleksion

Jørgen Carlsen

Er der én ting det moderne menneske ikke må være, så er det naivt. Det kan godt være, at der stadig findes naive mennesker, men så er de bare ikke rigtig moderne. Moderne mennesker skal være velovervejede, fornuftige, kritiske og frem for alt myndige – eller med et andet ord: autonome, dvs. de skal handle ud fra egne beslutninger, være deres egne lovgivere.

Hvorfor skal du altid være så kritisk?

Mon ikke de fleste af os har hørt den bemærkning – enten om os selv eller om andre? Ja, måske har vi selv brugt den over for andre, når vi har været trætte af deres mere eller mindre paranoid mistro og skepsis over for det, de får at vide. Hvorfor kan man ikke bare slappe af og have tillid til de informationer, man får? Hvorfor er man så negativ på forhånd? Det er da en underlig livsfjendsk holdning at møde virkeligheden med.

Hvorfor møder man virkeligheden – om ikke med en sur grimasse, så i det mindste med et kritisk forbehold?

Svaret er: fordi man er et moderne menneske! Man er oplyst, fornuftig, selvtænkende – eller forsøger i hvert fald at være det. Man tager ikke alt, hvad man ser og hører, for gode varer. Man møder virkeligheden med det fundamentale forbehold, at man selv ønsker at tage stilling til den. Ingen skal komme og binde én noget på ærmet. Først når man selv med sin kritiske fornuft har indset tingenes rette sammenhæng, tør man fælde domme om, hvad der er sandt og falsk, godt og ondt, smukt og grimt, retfærdigt og uretfærdigt.

Moderniteten er mentalhistorisk først og fremmest karakteriseret ved, at den enkeltes subjektivitet optræder som gyldiggø-

relsesinstans for virkeligheden. Det er derfor en hård tjans at være et moderne menneske. Man er nemlig på arbejde hele tiden. I hvert fald i princippet. Arbejdet består i *refleksion*, at tænke over tingene. Det modsatte af refleksion er *umiddelbarhed*, dvs. det ukomplicerede forhold til virkeligheden, at den bare er, som man oplever den. I filosofiens sprog kalder man denne holdning *naiv realisme*. Man behøver ikke tænke over virkeligheden, for den er bare, hvad den er, ganske ligefremt og ukompliceret.

Er der én ting det moderne menneske ikke må være, så er det *naivt*. Det kan godt være, at der stadig findes naive mennesker, men så er de bare ikke rigtig moderne. Moderne mennesker skal være velovervejede, fornuftige, kritiske og frem for alt myndige – eller med et andet ord: *autonome*, dvs. de skal handle ud fra egne beslutninger, være deres egne lovgivere.

Som enhver kan se, kræver det noget at være et moderne menneske. Der er ikke tid til at slappe af. Man er så at sige på arbejde hele tiden. Man har travlt med at reflektere, at forholde sig eftertænksomt til virkeligheden. Denne holdning får sit genembrud i oplysningstiden, dvs. i 1700-tallet. Her kommer fornuften i højsædet i alle mulige forhold. Man skal ikke længere tro, man skal vide. Derfor må alle holdninger, der ikke kan underbygges med viden og rationel argumentation, forkastes. Frem for alt må enhver religiøs dogmatisme og alle trosbaserede sandheder kasseres. Kun det, der kan stå sin prøve for fornuftens domstol, kan godtages som sandt og virkeligt. Fornuften er den grundlæggende legitimeringsinstans. Intet over og intet ved siden af fornuften og videnskaben.

Som et mægtigt intellektuelt monument over denne nye holdning udgiver en række franske oplysningsfilosoffer den store franske Encyclopédie, som udkom i 28 bind fra 1751 til 1772. Værket rummer et helt ocean af viden om alt mellem himmel og jord, skrevet af tidens fremmeste videnskabsmænd og ordnet alfabetisk fra A til Z.¹

Kant og den kritiske refleksion

Oplysningstidens menneske skulle som sagt være myndigt, vidende og selvtænkende. Den klassiske formulering af oplysningstidens program finder vi hos den tyske filosof Immanuel Kant (1724-1804): "Oplysning er menneskets udgang af dets selvforskyldte umyndighed". Ingen kan længere med god samvittighed spille rollen som offer for andres undertrykkelse og manipulation. Eneste undtagelse er de åndssvage, som ikke magter at gøre brug af fornuften. Alle andre har pligt til at være oplyste og betjene sig af deres forstand. Oplysningens diktat er "sapere aude!" – "hav mod til at tænke!"

Som man kan se, er refleksionen ikke bare en mulighed for mennesket. Det er slet og ret en pligt. Hvis vi vender tilbage til den første sætning i artiklen: "Hvorfor skal du altid være så kritisk?", så vil svaret ifølge Kant være, at det skal du, fordi du ikke kan være andet bekendt. Du må tage dig sammen og blive et oplyst og myndigt individ! Du er så at sige moralsk forpligtet på at reflektere. Det er ikke tilfældigt, at Kants tre banebrydende hovedværker alle begynder med ordet "kritik": "Kritik af den rene fornuft" (1781) – erkendelsesteori, "Kritik af den praktiske fornuft" (1788) – moralfilosofi, "Kritik af dømmekraften" (1790) – æstetik. Retfærdigvis skal det dog tilføjes, at ordet "kritik" er ganske neutralt og ikke i sig selv rummer negative undertoner i retning af nedgøring eller forkastelse. Det betyder slet og ret "undersøgelse" – akkurat på samme måde som litteraturkritik og filmkritik kan være fuld af lovprisning eller af nedsabling, afhængig af genstanden for kritikken.

Baggrunden for Kants "kriticisme" var den situation, som han betegnede som "filosofiens skandale". Der eksisterede på hans tid så mange forskellige filosofiske positioner ved siden af hinanden. Alle gjorde de krav på at være fornuftige – for hvem har vel nogensinde hørt om en filosof, der påstår at være ufornuftig? I stedet for at rette opmærksomheden mod de mange forskellige resultater af menneskelig fornuftsudøvelse, rettede Kant opmærksomheden mod fornuften selv. Fornuften måtte undersøges med henblik på at kortlægge, hvad den kan præste-

re, og hvor grænsen går for dens ydeevne. Kant ville med andre ord insistere på en fornuftig brug af fornuften. Hvilket værktøj skulle han bruge for at analysere fornuften? Fornuften, selvfølgelig. Det ville være temmelig tåbeligt at lade noget andet end fornuften undersøge fornuften. Fornuften er med andre ord både subjekt og objekt i undersøgelsen. Den spejler sig så at sige i sig selv. Og netop denne spejling er *refleksion*. Som enhver kan konstatere, kaster en refleksbrik lyset tilbage til kilden. Og det er præcis også, hvad der sker, når mennesket forsøger at bemejstre verden med sin fornuft. Verden gestalter sig efter den måde, vores fornuft forsøger at tolke den på. Fornuften er en tankemodel, der bliver anvendt på verden. Og det, vi kalder virkelighed, er ifølge Kant verden, sådan som den optræder i vores fortolkning, eller med Kants berømte formulering ”Das Ding für uns”. Hvordan virkeligheden dybest set er i sig selv (”Das Ding an sich”), vil altid være lukket land for os. For Kant påpeger, at vi aldrig vil kunne erkende virkeligheden ved så at sige at snige os uden om vores erkendelse af den. Derfor har vi mennesker ikke bare mulighed for at reflektere. Vi er så at sige *dømt til refleksion*. Vi er henvist til at spejle os i verden. Vores fornuft er nødsaget til at anskue verden i sit eget billede.

Afsked med umiddelbarheden

Det moderne, reflekterede menneske har altså taget afsked med umiddelbarheden og kan aldrig mere vende tilbage til den, lige så lidt som vi kan blive børn igen. Dette tab af umiddelbarhed og oprindelighed er et centralt tema i Jean Jacques Rousseaus (1712-1778) kulturkritik. Rousseau har traditionelt fået æren af at opdage barnealderen som et selvstændigt livsafsnit, der har sin egen kvalitet. Men denne opdagelse af barnet kunne såmænd lige så vel læses med omvendt fortegn. Grunden til, at barnet bliver tydeligt som barn, er måske lige så meget, at den voksne først i oplysningstiden for alvor træder i karakter som voksen. Indtil da har en stor del af voksenlivet udfoldet sig i en temmelig uciviliseret og primitiv livsform. Meget tyder på, at alkoholforbruget i de forskellige samfundsklasser har været temmelig

umådeholdent. Adelen holdt sig til vinen, medens almuen svælgede i øl og brændevin. Men i takt med borgerskabets fremvækst banes der vej for de nye ikke-alkoholiske drikke te og frem for alt kaffe i de forskellige coffee-houses, der rundt om i Europa danner social ramme omkring den såkaldte "borgerlige offentlighed". Her mødes borgerskabet i nøgtern tilstand og diskuterer aktiekurser, politik og samfundsanliggender. Her er arnestedet for civilisationen og fremskridtet. I dette fremtidsværksted udkastes nye tanker og ideer og lægges planer for den videre historiske udvikling.

Netop fremkomsten af denne nye nøgterne og civiliserede voksenverden sætter det ufornuftige barn i relief. At socialiseringen af barnet ind i den fornuftige voksenverden også betyder afviklingen af barnets forundringsparathed og spontanitet, var tydeligt for Rousseau. Derfor skal den tilrettelægges så lidt traumatiserende som muligt, som det fremgår af opdragelsesromanen "Emile".

Dette tema har så at sige været grundtemaet i moderne opdragelse lige siden. Tænk blot på børnebogen "Spørge Jørgen" af Kamma Laurents med de vidunderlige tegninger af Storm P. Efter alle Spørge Jørgens uregerlige spørgsmål om hvorfor løven ikke spiser jordbær og hvorfor der er mænd på mine seler ... hedder det som bekendt: "Men en dag blev det hans far for meget. Jørgen fik smæk og Jørgen blev lagt i seng. Og nu lå han der igen og spurgte, næsten som en helt *fornuftig* dreng." Som man kan se er fornuften hjulpet på vej af en god portion tvang. Normaliseringen ind i den fornuftige voksenverden har på en måde karakter af et overgreb. Faderen, der repræsenterer loven, eksercerer barnet ind i civilisationens velsignelser. Den højt besungne civilisation er kautioneret med residual kulturel tvang og undertrykkelse. Det havde Rousseau et vågent blik for. Det samme havde Friedrich Schiller (1759-1805) i sit lille banebrydende skrift "Menneskets æstetiske opdragelse" (1793-95), der lader "legedriften" forsones den rigide, forstandsprægede "formdrift" med den spontane "stofdrift". Samme skisma finder vi hos Sigmund Freud (1856-1939), der i sine kulturpsykologiske

overvejelser taler om "Kulturens byrde" (Das Unbehagen in der Kultur", 1929). Eller tænk på Frans Kafka (1883-1924) og hans gribende fortælling "Beretning for et akademi", hvor en abe holder en akademisk forelæsning om sin smertelige civilisationsproces.

Et grundtema i forståelsen af det moderne menneske er altså splittelsen mellem umiddelbarhed og refleksion, mellem spontanitet og regelstyring, mellem primitivitet (barnet, den ædle vilde) og civilisation. Civilisationen skaber en forrygende udvikling med fremskridt og velstand. Denne fremgang i velstand og velfærd kan givetvis afværge megen materiel ulykke. Sygdomme kan kureres, ja endda udryddes, livsfornødenheder tilvejebringes i historisk uset omfang – vi er på vej mod den "fagre nye verden". Men den civilisationskritiske pointe er, at hele denne udvikling ikke i sig selv skaber større menneskelig lykke. Den civilisatoriske udvikling hviler på naturbeherskelse, rationalitet og menneskelig selvbeherskelse – kort sagt refleksion og disciplin. Men man kan ikke tugte sig til lykke. Lykke er ikke en civilisatorisk gevinst. Den følger ikke udviklingskurven for teknologisk og økonomisk fremskridt.

Faktisk er det et paradoks i vores kultur, at den hele tiden orienterer sig mod bevægelse, samtidig med, at salighedstilstanden – eller hvad man nu skal kalde det: det vi inderst inde længes mod og tragter efter – netop består i, at tiden står stille. At alt er lige præcis, som det skal være.

Goethes Faust

Selve dette paradoks mellem udvikling og stilstand finder vi i et af verdenslitteraturens helt centrale værker. Goethes (1749-1832) Faust-fortælling – en af de helt store fortællinger om det moderne menneske. Her fortælles om den rastløse og vildt ambitiøse forsker Dr. Faust, der for at nå sit mål indgår en djævelpagt, der giver ham uanede muligheder for at realisere sine drømme om udvikling og storhed. Djævelen, Mefistofeles tager ham på ordet, og forøger hans kræfter og muligheder. Han får uanede indsigter, uanede kræfter og uanede muligheder i det he-

le taget. Alderen er ikke noget problem. Faust får med et snup-tag skænket sin ungdom tilbage. Mefistofeles er fødselshjælper for Fausts ønsker. Han realiserer dem uden tøven. Han befordrer med andre ord Fausts grænseløse selvudvikling. Til gengæld skal Mefisto eje Fausts sjæl efter døden, hvis Faust så at sige opgiver sit grænseoverskridende projekt og udtaler de berømte ord: ”Verweile doch, du bist so schön”, dvs. at han påkalder sig øjeblikket og ønsker det skal vare ved. Hvis Faust selv ønsker at standse op og sætte grænser for grænseløsheden, så sidder han i saksen.

Dette er skismaet for Faust. Det, man tror vil gøre én lykkelig, er måske netop det, der stiller sig i vejen for lykken. Det paradoks er Faust ikke ene om. Vi vesterlændinge har alle en rem af huden. Den tyske historiefilosof Oswald Spengler omtaler i værket ”Der Untergang des Abendlandes” (1918-23) den vesterlandske kultur som den *faustiske* kultur. Det vesterlandske menneske for det faustiske menneske. Man vil gerne bevægelsen, udviklingen, men når det kommer til stykket, længes man efter at tiden står stille.

På en måde længes Faust altså ikke bare frem, men også tilbage. To sjæle kæmper i hans bryst: den permanente selvoverskridelse, den faustiske rastløshed på den ene side og længslen efter hvile, efter at forsones sig med det givne på den anden. Men syndefaldet er sket. Det filosofien Hegel kalder ”den ulykkelige bevidsthed” har indfundet sig. Faust kan længes efter barndommen, da han afbrydes i sit selvmordsforsøg af kirkeklokkerne påskemorgen. Men han kan ikke blive barn igen. Umiddelbarheden er gået tabt.

Faktisk er en del af pointen i Goethes Faust, at Mefisto slet ikke bærer synlige tegn på ondskab. Han ligner faktisk til forveksling en gentleman, en grand seigneur. Ja, han er i grunden slet ikke til at skelne fra en borgerlig oplysningsfilosof. Helvede er ikke et andet sted. Det dufter ikke nødvendigvis af svovl. Det kan lige så godt dufte forførende godt som de vellugtende parfumer, der umærkeligt lokker og forfører os. Helvede lader sig

uden de større problemer iscenesætte her på jorden. Mefisto-skikkelsen er en raffineret modernisering af ondskaben.

Historisk refleksion

Den filosofiske iscenesætter af det faustiske motiv om grænseløs videnskabsudvidelse er mere end nogen anden den tyske filosof Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831). Hegel er samtidig refleksionens mestertænkner – på godt og ondt. Søren Kierkegaard (1813-1855) har et horn i siden på Hegel og bebrejder ham tendensen til at forråde individet til fordel for den overordnede systemtænkning. Men det frarøver ikke Hegel den store fortjeneste, at han mere reflekterer end nogen tidligere filosof påviser fornuftens historiske karakter. For Kant er den menneskelige fornuft den samme til alle tider, symboliseret ved den rene matematik og naturvidenskab. Vinkelsummen i en trekant er 180 grader og vand består af H₂O uanset hvad. Det bestrider Hegel selvfølgelig ikke, men han gør en tilføjelse: ligesom den objektive verden har en historie med pyramider, krige, folkevandringer og opdagelser, således har også menneskets egen subjektive indre verden en udviklingshistorie. Vores måde at orientere os på i verden er selv underlagt historiske forandringer. Fornemmelsen for, hvad der er moralsk rigtigt, retfærdigt, skønt og grimt, ”naturligt” og efterstræbelsesværdigt er ikke den samme til evig tid.

Måden vi selv ser på verden, undergår en dynamisk forvandling. For 100 år siden stod der spytbakker over alt i det offentlige rum. For 50 år siden var lussinger og spanskrør en fast bestanddel af skolelivet i Danmark. Nu forekommer begge dele middelalderlige. Eller tænk på kønsrollemønstrene i en typisk dansk familiefilm fra 50'erne: Moderen står for husholdningen og ungerne og passer husfaderen op, når han fløjtende trasker op ad havegangen iført hat og mappe og habit. Dengang syntes de fleste, også kvinderne, at det var det naturlige familieliv. Ja, det var faktisk drømmebilledet af den ideelle familie. Nu konstaterer man med et ironisk smil, at ”det var dengang”. De fleste opfatter det som corny og old school. Pointen er imidlertid, at

historien ikke standser. Vi lever i øjeblikket med den fordom, at alt er meget rigtigere nu. Men lur mig, om ikke den måde, vi i øjeblikket tænker og opfører os på, vil vække en mild undren og hovedrystende overbærenhed hos fremtidige generationer. Pointen er, at fornuften, eller common sense opfattelsen, i den historiske bevægelse hele tiden overtrumfer sig selv.

Thomas Ziehe – et lærestykke i pædagogisk selvrefleksion

Overfører man disse kulturfilosofiske betragtninger til pædagogikkens område, bliver det klart, at man går forkert i byen, hvis man antager, at der findes overhistorisk pædagogisk praksis. Også den pædagogiske virksomhed må underkaste sig en historisk refleksion. Ellers bliver den bevidstløs og forfejler sit mål. En af de moderne pædagogiske teoretikere, der netop repræsenterer et hegeliansk dialektisk syn på den historiske udvikling, er den tyske socialisationsforsker Thomas Ziehe.² En pædagogisk praksis, som hviler på et historisk ureflekteret fundament, løber efter hans mening faren for at miste aktualitet og relevans. Det pointerer han med udtrykket ”kold kaffe.”

De fleste vil nok synes, at det er dejligt med en kop frisklavet kaffe. Den dufter forjættende, udsender bølger af varme, smager lifligt, skærper ens sanser – og minder os om, at ”livet er ikke det værste man har ...” Men står kaffen for længe, bliver den kold og besk. Den mister sin varme og charme og smager af overgemt fortid.

Sådan er det også med pædagogikken. Pædagogikken skal være frisklavet og på højde med sin tid. Ellers bliver den ifølge Thomas Ziehe netop ”kold kaffe”.

Was ist los? Hvad har vi egentlig gang i? Det er udgangspørgsmålet for Thomas Ziehe. Hans forskning baserer sig ikke på systematiske empiriske analyser, men på en seismografisk følsom fornemmelse for de historiske bevægelser i det pædagogiske felt. Han tænker eksemplarisk og fænomenologisk i bevidstheden om, at djævelen ofte stikker i detaljen. Pædagogik og kulturanalyse er uadskillelige.

Især ungdomsforskningen har optaget Thomas Ziehe. Over for de unges livssituation har han udviklet en bemærkelsesværdig sensitivitet og opmærksomhed. Men også lærerens prekære status er i fokus. Og så er vi ved den kolde kaffe.

Den får vi serveret i et essay med titlen ”Farvel til halvfjerdserne”.³ Kold kaffe er fraværet af historisk refleksion i den pædagogiske debat. Kold kaffe er det historiske efterslæb mellem mange læreres pædagogiske selvforståelse og elevernes livssituation. Mange lærere stikker stadig i halvfjerdsernes hænge-dynd. De er stadig ivrigt optaget af at celebrere den såkaldt moderne pædagogiks antiautoritære opgør med den gamle skolekultur og ikke mindst den gamle lærerrolle. De er aldeles hildet i forestillingen om deres egen selvfølgelige progressivitet. Man er jo heldigvis kommet videre – ikke sandt?

Selvfedhed er gift for refleksionen

”Man kan ikke tænke, hvis man er sikker på, at man har ret”, lød overskriften på en kæmpe avisannonce for nogen tid siden. Det er faktisk temmelig klogt sagt. Det er præcis problemet. Netop denne selvfedhed og mangel på kritisk selvrefleksion inden for den pædagogiske praksis udsætter Ziehe for et ætsende syrebad.

Mange pædagoger lider temmelig meget under den fordom, at de selvfølgelig har ret. De hviler i egen selvbevidsthed på laurbærrerne fra en fordums kamp mod traditionselementer, som allerede er ekspederet ud af historien. De er utilbøjelige til at se, at de selv repræsenterer den nye dagsorden. De er nemlig for længst blevet indhentet og overhalet af nye kulturelle moderniseringstendenser – af det, som af Ziehe betegnes som ”den anden moderniseringsfase”.

Den oprindelige modernisering af skolen bød på elevråd, klassens time, featureuger, åbne indendørsmiljøer og måske endda en svømmehal. Alt dette kunne med rette påberåbe sig fornødens begejstring. Men nu har tingene mistet deres aura. De er blot en del af den forslidte hverdag. Ingen forlanger længere, at f.eks. nybyggeri skulle afføde en varig følelse af glæde.

Den anden moderniseringsfase udløser ikke længere ”forbavselse, svimmelhed og berusende dynamik.” Hverdagen er blevet affortryllet og trivialiseret.

I dette nye kulturelle landskab inkarnerer lærerne altså selv en ny magtorden i skolekulturen. Eller skulle man måske snare sige: afmagts-ordenen, for Ziehes billede af nutidens skolekultur nærmer sig det, filosofen K.E. Løgstrup i sin tid kaldte ”formløshedens tyranni”. Indimellem er lærerne måske ligefrem så naive at forvente en vis sympati fra elevernes side, fordi de har banet vejen for en friere skole. Naiviteten skyldes mest af alt en historisk refleksionsblokering. Det, der engang blev fejret som et gennembrud for nye tendenser, er selv endt i en banal hverdagspraksis. Det, der i sin tid var frugten af en pædagogisk nytænkning, er for eleverne en simpel selvfølgelighed. Det såkaldte frie læringsrum opfattes af eleverne som ren og skær diffusitet og mangel på orienteringspunkter. Den udbredte tendens til subjektivering af det pædagogiske perspektiv opleves som en afhierarkisering af kulturen: Mozart eller Madonna – who cares? ⁴

Historisk blindhed

Umærkeligt medslæbes altså en overgemt ideologisk kontrabande i lærerbevidstheden, ikke mindst formidlet gennem en række forskere og undervisere på læreruddannelserne, som selv havde deres heroiske storhedstid i de legendariske halvfjerdser. Her gjorde man op med den traditionelle skole. Problemet er blot, at kritikken af traditionen selv er blevet tradition. Aftraditionaliseringen af pædagogikken har sejret ad helvede til. Vi må besinde os på den nye historiske situation. Vi lever i en tilstand af post-aftraditionalisering, påstår Thomas Ziehe.

Miseren bag denne ideologiske selvforblindelse består i en naiv og refleksagtig historisk optimisme, der ser nutiden som det foreløbige kulminationspunkt for udviklingen af en pædagogisk teori og praksis. Underforstået: hvor herligt vidt har vi ikke bragt udviklingen, hvor meget mere teoretisk reflekteret og dygtigere er nutidens lærere ikke i forhold til tidligere generati-

oner. Undervisningen er langt mere livsnær og tæt på eleven, som for alvor er kommet i centrum, og forholdet mellem lærer og elev er informelt og ligefremt: læreren er ikke en mystisk fremmed. Læreren er Birthe og Lise og Søren, som har gået på seminarier og som i frikvarteret diskuterer lærerrollen sammen med eleverne.

Men helt ærligt: er der nogen, der i fuldt alvor vil påstå, at lærernes undervisning eller skolekulturen her i landet er bedre end den var i 50'erne? Jovist florerede elementer af den sorte skole temmelig udbredt. Det husker alle vi midaldrende tydeligt. Det var dengang, lærerværelset var forbudt område, som man som elev kun undtagelsesvist fik lov at betræde. Dengang, hvor lærerne optrådte som autoriteter, som man rejste sig for, når de kom ind i klassen, og hvor der var en ganske god portion kæft, trit og retning med lussinger inden for rækkevidde. Det var dengang lærerne repræsenterede porten ind til den mystiske voksenverden. Det var også dengang, det var spændende at kikke igennem et nøglehul. Det er det ikke mere. For der er ikke mange hemmeligheder tilbage.

Alle de ting blev nemlig nedbrudt i løbet af 60erne og 70erne, og det har givetvis været godt for noget. Men hvad sker der, når dette fremskridt cementerer sig og begynder at fejre sin egen historiske bedrift. Så bliver det kold kaffe!

Pædagogik til tiden

Pædagogikken må for at være samtidsbevidst besinde sig på det nyopståede kulturelle klima, som Ziehe betegner som post-aftraditionalisering. For at redde eleverne ud af diffusiteten og orienteringsløsheden er det nødvendigt at restrukturere skolekulturen. Vi skal ikke tilbage til tidligere tiders "regelbrutalitet", men modvirke formløsheden ved at genetablere en ritualiseret skolekultur, som ikke viger tilbage for forpligtende regler og symbolske ordensregimer. Regler er nemlig ikke kun restriktive – de kan faktisk være yderst produktive. Eller med Ziehes egne ord: "I den altomfattende kontingens' hav, midt i det evindelige indtryk, at alt også kunne være anderledes, bliver tilbud om små

og større *momentane stiliseringer* både nødvendige og attraktive.”

Eller sagt mere uforblømt – helt for egen regning: Det er hypermoderne at synge morgensang igen! Det er selvfølgelig ikke svaret på alle tidens spørgsmål. Men det er en god begyndelse.

Så ironisk er historiens gang, at det, nogle med foragt betegnede som et reaktionært nationalistisk indoktrineringsprojekt i 70'erne, faktisk kan vise sig i dag at være både progressivt, berigende og befriende.

Noter:

1. Her møder vi en ganske anderledes grandios bekendelse til viden end den sølle prokuratorbevidsthed, der ligger bag den aktuelle betegnelse ”vidensamfund”, der først og fremmest efterspørger viden, man kan tjene penge på – tænk på videnskabsministerens skamløse slogan: fra forskning til faktura!
2. Thomas Ziehe har i de sidste 30 år optrådt som en inspirerende mentor i den pædagogiske diskussion. Især i den pædagogiske debat i Norden har man taget ham til sig – og allermest her i Danmark. Hans gennembrud var værket ”Pubertät und Narzissmus” (”Pubertet og narcissisme”, 1975). Siden har han forelæst i Danmark så godt som hvert år. Han findes på dansk i en række artikler i diverse tidskrifter samt i bøgerne ”Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser” (1983, skrevet sammen med Herbert Stubenrauch), ”Ambivalenser og mangfoldighed” (1989) og ”Øer af intensitet i et hav af rutine” (2004), alle udkommet på forlaget Politisk Revy.
3. Fra ”Øer af intensitet i et hav af rutine”, 2004.
4. Se bare på den hjemlige kanon-diskussion, hvor nogle lærere ligefrem betragter det som et overgreb i deres metodefrihed, at nogle har formastet sig til at pege på noget godt – og så oven i købet på initiativ af en konservativ kulturmi-

nister. My foot! Som sagt: det er svært at tænke, ”når man er sikker på at have ret.”

Jørgen Carlsen (f. 1949), mag. art. i idéhistorie. Har forsket og undervist på Institut for Idéhistorie og på DLH i undervisningens og opdragelsens historie. Siden 1986 forstander for Testrup Højskole. Medredaktør af den nye højskolesangbog (18. udg.) samt klummeskriver i Kristeligt Dagblad.